

Πλημμυρισμένη στις γαλανόλευκες σημαίες η Χίος πανηγύριζε για τρίτη φορά μέσα σε ενενήντα χρόνια την απελευθέρωσή της. Οι Τούρκοι οχυρώνονταν στις Καρυές, ένα χωριό σε ύψωμα πάνω απ' την πόλη, αλλά για την ώρα, κανένας δεν ασχολιόταν μαζί τους. Το σύνταγμα της 2ης μεραρχίας, η πυροβολαρχία Κρουπ και οι ναύτες της τέταρτης μοίρας του ελληνικού στόλου παρέλαυναν νικηφόρα, ενώ οι κάτοικοι στριμώχνονταν στους δρόμους να τους καμαρώσουν. Αργά το μεσημέρι τέλειωσαν οι τελετές. Οι στρατιώτες ανασυντάχτηκαν και βγήκαν στην εξοχή να συναντήσουν τον αντίπαλο. Τους ανακάλυψαν να περιμένουν ταμπουρωμένοι. Η ελληνική έφοδος τους βρήκε να τρέχουν προς το οχυρωμένο βουνό. Τους περικύκλωσαν.

Ήταν 12 Νοεμβρίου του 1912. Και ήταν η Χίος το τελευταίο νησί του Αιγαίου που γινόταν ελληνικό, με εξαίρεση τα Δωδεκάνησα. Αυτά είχαν προλάβει να τα κυριεύσουν οι Ιταλοί από τον προηγούμενο Απρίλιο.

Ο ελληνικός στόλος είχε να επιτελέσει πολύ σημαντική αποστολή, στη διάρκεια του Α' Βαλκανικού πολέμου. Σύμφωνα με την ελληνοβουλγαρική συνθήκη, έπρεπε να κυριαρχήσει στη θάλασσα και να κλείσει τους Τούρκους στα Δαρδανέλια. Έπρεπε όμως παράλληλα να κυριεύσει και τα νησιά του Αιγαίου. Με την έκρηξη του πολέμου, ο ελληνικός στόλος έσπευσε ν' αποκλείσει τα στενά. Την απελευθέρωση των νησιών ανέλαβαν δυο επιταγμένα ατμόπλοια (τα «Πηνειός» και «Πέλοψ») με εξακόσιους ναύτες και μια διλοχία που αποσπάστηκε από το 20ό σύνταγμα πεζικού. Μαζί τους συνέπρατταν κατά περίπτωση και πλοία του στόλου.

Στις 6 Οκτωβρίου 1912, επομένη της κήρυξης του πολέμου, τα ατμόπλοια βρέθηκαν έξω από τη Λήμνο. Στις 8, οι άνδρες της διλοχίας έκαναν απόβαση. Στις 9, η Λήμνος ήταν ελληνική. Ως τις 18, είχαν ελευθερωθεί σχεδόν δίχως μάχες Θάσος, Αϊ Στράτης και Ίμβρος. Στις 19, η διλοχία απελευθέρωσε τη Σαμοθράκη, στις 21 τα Ψαρά, στις 24 την Τένεδο και στις 4 Νοεμβρίου την Ικαρία, έπειτα από ...γραφτό αίτημα των κατοίκων:

Η απελευθέρωση των νησιών γινόταν με τη σειρά, έτσι όπως τα συναντούσαν μπροστά τους τα ατμόπλοια. Όμως, στη Λήμνο όπου βρισκόταν ο αρχηγός του στόλου Παύλος Κουντουριώτης, είδε έκπληκτος μια μέρα μπροστά του εκπροσώπους της «Ελεύθερης Πολιτείας της Ικαρίας» να του επιδίδουν ψήφισμα των κατοίκων του νησιού. Κήρυσσαν από μόνοι τους την ένωση με την Ελλάδα και ζητούσαν ένα πολεμικό να πάει να τους κυριεύσει. Ο Κουντουριώτης διέθεσε το αντιτορπιλικό «Θύελλα». Πήγε στην Ικαρία κι αποβίβασε μερικούς ναύτες που την κατέλαβαν και τυπικά. Μετά τη δοξολογία, ο πρόεδρος της

προσωρινής διοίκησης, Ι. Μαλαχίας, έβγαλε τον πανηγυρικό της ημέρας καλώντας τους νησιώτες «να αναδειχθούν άξιοι της ελευθερίας». Μετά, όλοι ξαναγύρισαν στις δουλειές τους καθώς Τούρκος είχε από καιρό να φανεί στο νησί.

Πιο πρακτικοί οι Σαμιώτες αποφάσισαν να δράσουν γι' άλλη μια φορά μόνοι και να μην ενοχλήσουν τον στόλο. Είχαν ελευθερωθεί το 1821 με ήρωα της τότε επανάστασης τον Λυκούργο Λογοθέτη. Είχαν κατακυρωθεί στην Τουρκία μετά την αναγνώριση του ελεύθερου ελληνικού κράτους αλλά δεν το δέχτηκαν. Συνέχισαν να πολεμούν ως το 1834, όταν ο σουλτάνος αναγνώρισε το νησί ως υποτελή ηγεμονία με δική της διοίκηση. Στις αρχές του εικοστού αιώνα, οι Τούρκοι προσπάθησαν να καταργήσουν την αυτονομία των νησιωτών. Μια επανάσταση με αρχηγό τον Θεμιστοκλή Σοφούλη ξέσπασε στα 1907. Αυτή τη φορά, οι Τούρκοι την έπνιξαν στο αίμα. Ο Σοφούλης καταδικάστηκε σε θάνατο αλλά είχε προλάβει να καταφύγει στην Αθήνα. Τον Αύγουστο του 1912, δυο μήνες πριν να ξεσπάσει ο Βαλκανικός πόλεμος, ξαναβρέθηκε στο νησί κι οργάνωσε νέα επανάσταση. Καταλάγιασε με την επέμβαση των μεγάλων δυνάμεων που εγγυήθηκαν επαναφορά του καθεστώτος του 1834.

Τον Νοέμβριο του 1912, η αυτονομία φαινόταν πια ξεπερασμένη στη Σάμο. Ο Σοφούλης συγκάλεσε την εθνοσυνέλευση του νησιού που κήρυξε την ένωση με την Ελλάδα και εξέλεξε προσωρινή κυβέρνηση με πρόεδρο τον αρχηγό της επανάστασης. Είχε προηγηθεί η Κρήτη που έστειλε τους δικούς της εκπροσώπους στο ελληνικό κοινοβούλιο.

Με εξαίρεση τα Δωδεκάνησα, στις αρχές Νοεμβρίου μόνο η Μυτιλήνη και η Χίος δεν ανήκαν ακόμη στην Ελλάδα. Σ' αυτά τα νησιά, όμως, η διλοχία δεν αρκούσε. Οι Τούρκοι τα είχαν οχυρώσει κι έπρεπε ν' ασχοληθεί στα σοβαρά ο στόλος.

Στις 7 Νοεμβρίου, έγινε η απόβαση στη Μυτιλήνη. Στο νησί, βγήκαν 1030 αξιωματικοί κι οπλίτες και 250 ναύτες. Κινήγησαν τους Τούρκους, που υποχώρησαν στο εσωτερικό και οχυρώθηκαν σ' ένα παλιό στρατόπεδο, στο χωριό Κλαπάδος. Ο ελληνικός στρατός ελευθέρωσε πανηγυρικά το υπόλοιπο νησί, στις 8 του μήνα, ενώ το οχυρωμένο στρατόπεδο των Τούρκων πολιορκήθηκε κι αποκλείστηκε από όλες τις μεριές. Το ξεκαθάρισμα του εχθρικού θύλακα αφέθηκε για πιο εύθετο χρόνο.

Όταν η απόβαση στη Μυτιλήνη ολοκληρώθηκε, ο ελληνικός στόλος έφυγε για τη Χίο. Στις 11 Νοεμβρίου του 1912, στάλθηκε τελεσίγραφο στον Τούρκο διοικητή του νησιού να παραδοθεί. Εκείνος αρνήθηκε. Ο στόλος μετακινήθηκε στη θέση Κοντάρι. Την ίδια μέρα, με

βάρκες, ξεκίνησε η απόβαση ενός συντάγματος που είχε αποσπαστεί από τη 2η μεραρχία. Οι Τούρκοι μαζεύτηκαν απέναντι κι άρχισαν να πυροβολούν. Μια ομοβροντία από τα πλοία τους έπεισε ν' αποσυρθούν στην πόλη. Όσοπου το σύνταγμα να βγει στη στεριά, είχε νυχτώσει. Η μεταφορά των κανονιών αναβλήθηκε για την επομένη, 12 του μήνα. Στη νύχτα που μεσολάβησε, οι Τούρκοι έφυγαν από την πόλη κι οχυρώθηκαν στις Καρυές.

Ξημερώματα, 12 Νοεμβρίου, μια πυροβολαρχία Κρουπ μεταφέρθηκε στην Ξηρά, οι στρατιώτες παρατάχθηκαν και με βήμα παρέλασης μπήκαν στην πόλη της Χίου που πλημμύριζε στα γαλανόλευκα. Την ίδια μέρα, έγινε έφοδος εναντίον των Τούρκων που ανατράπηκαν, παράτησαν το χωριό που κρατούσαν και αποτραβήχτηκαν σε οχυρές θέσεις στο βουνό. Ως τη νύχτα, ολόκληρο το νησί είχε κυριευθεί, εκτός από το βουνό, όπου οχυρώθηκαν οι κύριες τουρκικές δυνάμεις. Οι Έλληνες τις περικύκλωσαν κι άρχισαν να κανονιοβολούν. Εθελοντές νησιώτες ήρθαν να προστεθούν στις ελληνικές δυνάμεις.

Στη Μυτιλήνη, οι Τούρκοι εξακολουθούσαν να μένουν οχυρωμένοι στο χωριό Κλαπάδος. Στις ελληνικές δυνάμεις ήρθαν να προστεθούν ένας λόχος προσκόπων, ένας στρατού και το 11/19 τάγμα πεζικού. Στις 2 Δεκεμβρίου, ξεκίνησε η έφοδος. Στις 7, οι Τούρκοι παραδόθηκαν. Στις 8, τα τμήματα του ελληνικού στρατού μετακόμισαν στη Χίο.

Είχε προηγηθεί η ναυμαχία της Έλλης στις 3 Δεκεμβρίου, μέρα που επρόκειτο να ξεκινήσουν οι ελληνοτουρκικές συνομιλίες στο Λονδίνο.

Ο τουρκικός στόλος έκανε εντυπωσιακή εμφάνιση: Τέσσερα θωρηκτά κι άλλα εννιά πολεμικά ξεμύτισαν απ' τα στενά σε μια προσπάθεια να περισώσουν ό,τι μπορούσαν στο Αιγαίο. Αλλά και οι Έλληνες διαθέτανε τέσσερα θωρηκτά. Τους περίμεναν απλωμένοι, κοντά στο ακρωτήριο της Έλλης, στο σημείο που κατά τη μυθολογία έπεσε και πνίγηκε η σύντροφος του Φρίξου, καθώς τους κουβαλούσε το χρυσόμαλλο κριάρι. Οι Τούρκοι άνοιξαν πυρ στις 9.22' το πρωί. Οι Έλληνες πλησίασαν κι απάντησαν στα πυρά, στις 9.25'. Στις 9.35', το θωρηκτό «Αβέρωφ» αποσπάστηκε από τον σχηματισμό και, με συνεχές ζιγκ ζαγκ, βρέθηκε στην πορεία των τουρκικών που το έβλεπαν να πλέει καταπάνω τους με όλη του την ταχύτητα. Έπεσε πανικός. Οι Τούρκοι ανέκρουσαν πρύμνα κι έσπευσαν να φυλαχτούν στα στενά. Στις 10.25', η ναυμαχία της Έλλης είχε τελειώσει.

Στη Χίο, μπορούσαν πια να ετοιμαστούν μ' όλη τους την ησυχία. Περίμεναν τις ενισχύσεις που έφθασαν, όταν έπαψε η αντίσταση στη Μυτιλήνη. Η γενική επίθεση ορίστηκε για τις 20 Δεκεμβρίου. Οι Τούρκοι δεν άντεχαν πια. Ένα ένα, τα οχυρά τους έπεφταν. Ως τη νύχτα,

όσοι Τούρκοι έμεναν ζωντανοί, παραδόθηκαν. Σε λιγότερο από δύομισι μήνες, το Αιγαίο είχε μετατραπεί σε κλειστή ελληνική θάλασσα. Εκτός από τα Δωδεκάνησα, δεν υπήρχε νησί, νησίδα ή βραχονησίδα που να μην είχε περάσει σε ελληνικά χέρια. Έμελλε όμως να ξαναδοθούν στην Τουρκία η Ίμβρος και η Τένεδος.

(Έθνος, 13.11.1997) (τελευταία επεξεργασία, 17.2.2009)